

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 784 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashuv sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinoz Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari.....	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	

NEFT-GAZ SANOATIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN INVESTISIYA LOYIHALARIDA MAHALLIY KONTENT ULUSHINI OSHIRISH MASALALARI

Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich

iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

ORCID: 0000-0002-7662-4210

jamoliddin.umurzokov@gmail.com

Annotatsiya: Neft-gaz sanoati O'zbekiston iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega sohalardan biri bo'lib, unda amalga oshirilayotgan yirik investisiya loyihalari orqali mahalliy sanoat va xizmat ko'rsatish sohaslarini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar mavjud.

Tarmoq "mahalliy kontent" (local content) ulushini bosqichma-bosqich oshirish mahalliy ishlab chiqaruvchilar, milliy kadrlar va xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarning investitsiya loyihalaridagi ishtiroki ulushini ko'paytirish orqali amalga oshiriladi.

Kalit so'zlar: investitsiya loyihalari, "mahalliy kontent", ishlab chiqaruvchilar, mahsulotlar, xizmatlar, neft-gaz sanoati, burg'ilash, qazib chiqarish, qayta ishlash, iqtisodiy milliychilik, texnologik suverenitet.

Abstract: The oil and gas industry is one of the strategically important sectors of the economy of Uzbekistan, and thanks to the implementation of large investment projects, great opportunities for the development of local industry and services are opening up. The gradual increase in the share of local content in the industry is achieved through the expansion of the participation of local producers, national personnel and service companies in investment projects.

Key words: investment projects, "local content", producers, products, services, oil and gas industry, drilling, extraction, processing, economic nationalism, technological sovereignty.

Аннотация: Нефтегазовая отрасль является одной из стратегически важных отраслей экономики Узбекистана, и благодаря реализации крупных инвестиционных проектов в ней открываются большие возможности для развития местной промышленности и сферы услуг.

Постепенное увеличение доли местного содержания в отрасли осуществляется за счёт расширения участия местных производителей, национальных кадров и сервисных компаний в инвестиционных проектах.

Ключевые слова: инвестиционные проекты, «местный контент», производители, продукция, услуги, нефтегазовая отрасль, бурение, добыча, переработка, экономический национализм, технологический суверенитет.

KIRISH

Neft-gaz sanoati O'zbekiston iqtisodiyotining strategik muhim tarmog'i hisoblanadi. So'nggi yillarda tarmoqni modernizatsiya qilish va rivojlantirish maqsadida yirik investitsiya loyihalari amalga oshirilmoqda. Ushbu loyihalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda aholi farovonligini oshirish maqsadida investitsiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Ushbu masalani o'rganish va yechimini topish mamlakatimizning neft-gaz sohasidagi raqobatbardoshligini oshirishga, import o'rnini bosishga va eksport salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, mahalliy kontentni oshirish investitsiya loyihalarini amalga oshirishda xarajatlarni optimallashtirish, logistika xarajatlarini kamaytirish va loyihalarning barqarorligini ta'minlash imkonini beradi.

Ushbu tadqiqot (yoki maqola) doirasida neft-gaz sanoatidagi investitsiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari, mavjud muammolar va ularning yechimlari, shuningdek, xalqaro tajriba tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari neft-gaz sanoatini rivojlantirishga oid strategiyalarni ishlab chiqishda, investitsiya loyihalarini rejalashtirishda va amalga oshirishda amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Neft-gaz sanoati strategik tarmoq sifatida milliy iqtisodiyotda muhim o'rin egallaydi. Xalqaro amaliyotda mahalliy kontent siyosatini ilgari surish orqali mamlakat ichidagi sanoat korxonalari va xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarni investitsiya jarayonlariga kengroq jalb etish ustuvor yo'nalish sifatida qayd etiladi. Ilmiy adabiyotlarda mazkur masala bo'yicha qator yondashuvlar shakllangan.

Tordo S., Warner M., Manzano O. E. va Anouti Y. (2013) hamda Kalyuzhnova Y. (2017) iqtisodiy tadqiqotlarida mahalliy kontent, avvalo, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarida mahalliy ishchi kuchi, mahalliy mahsulotlar va xizmatlardan foydalanish darajasi bilan belgilanadi [1, 2]. Bu tushuncha nafaqat to'g'ridan-to'g'ri mahsulot ishlab chiqarishni, balki ta'lim, infratuzilma, innovatsiya va texnologiya transferini ham qamrab oladi.

Ovadia J. S. (2016) tadqiqotlarida mahalliy kontent talablari qat'iy belgilanganda milliy iqtisodiyotda qo'shimcha qiymat yaratilishi keskin oshishi ta'kidlangan [3]. Nigeriya va Angola davlatlari tajribasida mahalliy kontent ulushini oshirishda qonunchilik va normativ bazaning ahamiyatini ko'rishimiz mumkin.

Vasconcelos F. C. va Vasconcelos F. A. (2019) asarlarida shunday qo'shma loyihalar mahalliy sanoatni texnologik jihatdan rivojlantirishga xizmat qilishi tadqiq qilingan. Xususan, Braziliya tajribasida mahalliy korxonalarni yirik xalqaro kompaniyalar bilan integratsiya qilish mexanizmi muhim rol o'ynagan [4].

Esengeldin B., Mussirov K. va Urazova G. (2020) mahalliy kontent siyosatini amalga oshirishda davlat ishtirokining turli shakllarini (imtiyozlar, davlat xaridlari, tenderlar) samarali vosita sifatida baholaydi [5].

Adabiyotlarda qayd etilganidek, investitsiya loyihalarida mahalliy kontent darajasini oshirish milliy sanoat tarmoqlarida ish o'rinlarini ko'paytirish, mahalliy ta'minotchilarning raqobatbardoshligini oshirish, importga bog'liqlikni kamaytirish, innovatsiya va texnologiyalarni lokallashtirish, davlat byudjeti tushumlarini ko'paytirish kabi iqtisodiy ta'sirlarni beradi.

Biroq, Esteves A.M. va Barclay M. A. (2011) tadqiqotlarida shuningdek, bir qator muammolar ham qayd etilgan, masalan mahalliy ishlab chiqaruvchilarning sifat talablariga javob bermasligi, moliyaviy resurslar taqchilligi, kadrlar malakasining pastligi va texnologik jihatdan yetishmovchiliklar [6].

Umuman olganda, iqtisodiy nazariya nuqtai-nazaridan mahalliy kontent siyosati iqtisodiy milliychilik (economic nationalism) konsepsiyasi bilan uyg'un, chunki u milliy manfaatlarni himoya qilishga, iqtisodiy suverenitetni ta'minlashga qaratilgan va shuning uchun ham institusional yondashuv doirasida davlat tomonidan rag'batlantirish mexanizmlari orqali amalga oshiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlash jarayonida neft-gaz sanoatida investitsiya loyihalarini amalga oshirishning o'ziga xosliklari, mahalliy kontent, mahalliyashtirish va importni qisqartirish jarayonlari, ularning samaradorligini oshirish usullaridan oqilona foydalangan holda investitsiya loyihalarini milliy iqtisodiyot manfaatlari asosida amalga oshirish, ushbu masalaning nazariy-amaliy asoslari o'rganildi.

Ilmiy maqolada nazariy mushohada, tizimli yondashuv, kuzatish, umumlashtirish va tahlil kabi usullar samarali qo'llanildi, shuningdek neft-gaz sanoati tizimida mavjud muammolar va ularning yechimlari, bu borada amalga oshirilishi kerak bo'lgan vazifalar borasida xulosa va takliflar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston iqtisodiyotida strategik tarmoqlar, ayniqsa, neft-gaz sanoatida yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirish jarayonida mahalliy kontent ulushini oshirish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Mahalliy kontent tushunchasi, odatda, investitsiya loyihalarida mamlakat hududida ishlab chiqarilgan mahsulotlar, xizmatlar va ishchi kuchidan foydalanish darajasi bilan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasida "mahalliy kontent" tushunchasi amaldagi qonunchilikda qo'llanilmaydi va bunga mas'ul idora belgilanmagan. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 10-maydagi 390-son qaroriga asosan mahalliy sanoatni jadal rivojlantirish, ishlab chiqarishni mahalliyashtirishni chuqurlashtirish va import o'rnini bosish funksiya va vazifalari Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligiga yuklatilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator farmon va qarorlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, import o'rnini bosuvchi mahsulotlarni ishlab chiqarishni kengaytirish, tender va davlat xaridlarida mahalliy kontent ulushini oshirishga qaratilgan vazifalar belgilangan (1-rasm).

Davlat xaridlari tizimi O'zbekiston Respublikasining 22.04.2021-yildagi "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonuni, shuningdek mazkur qonunni ijrosini ta'minlashga qaratilgan bir qator qonunosti hujjatlar bilan tartibga solinadi. Masalan, mazkur qonun hujjatlariga ko'ra "O'zbekneftgaz" AJ ustav fondida davlat ulushi 50 foiz va undan ortiq bo'lgan yuridik shaxs sifatida davlat (korporativ) xaridlar subyekti hisoblanadi.

Ўзбекистон Республикасининг Қонунлари	Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарорлари	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари
• 22.04.2021 йилдаги <u>"Давлат харидлари тўғрисида"ги Қонун</u>;	25.07.2022 йилдаги "Инвестициявий ва инфратузилмавий лойиҳаларнинг лойиҳаолди, давлат харидига доир тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари ва техник топшириқлар ҳамда шартномаларни экспертизадан ўтказиш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-332-сонли; 27.09.2018 йилдаги "Ўзбекистон Республикасининг "Давлат харидлари тўғрисида"ги қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-3953-сонли; 24.08.2019 йилдаги "Давлат ва ҳўжалик бошқаруви ҳамда маҳаллий ижроия ҳокимияти органларининг ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш ва саноат тармоқларида кооперация алоқаларини жадаллаштиришнинг янги тизимини жорий этиш бўйича масъулиятини янада ошириш тўғрисида" ПҚ-4426-сонли; 21.08.2020 йилдаги "Маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ-4812-сонли ва бошқалар.	20.05.2022 йилдаги "Давлат харидларини амалга ошириш билан боғлиқ тартиб-таомилларни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби тўғрисида"ги 276-сонли; 30.09.2019 йилдаги "Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги ҳузуридаги рақамли трансформация марказининг электрон кооперация порталида ахборотни жойлаштириш ва харидларини амалга ошириш тартибини тасдиқлаш тўғрисида"ги 833-сонли; 17.12.2019 йилдаги "Саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини шакллантириш, амалга ошириш ва ҳисобот тизимини юритиш ҳамда ушбу жараёнда давлат бошқаруви органлари ва лойиҳалар ташаббускорларининг ўзаро ҳамкорлик қилиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида"ги 1009-сонли; 11.03.2025 йилдаги "Корпоратив буюртмачиларнинг тадбиркорлик субъектлари билан кооперация алоқаларини ўрнатиш ва давлат харидлари жараёнида ишлаб чиқарувчиларни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 159-сонли қарорлари ва бошқалар.

1-rasm. O'zbekiston Respublikasida mahalliyashtirishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar tizimi.

Tadqiqot obyekti hisoblangan "O'zbekneftgaz" AJ tizimida mahalliy kontekst bilan munosabatlar va xaridlar jarayoni tizimi yuqoridagi qonun hamda qonunosti hujjatlari asosida amalga oshiriladi (1-rasm).

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 17 dekabrda 1009-son qaroriga ko'ra mahalliyashtirish darajasi quyidagi tarzda hisoblanishi belgilangan:

$$MD = (1 - IM/MT) \cdot 100\%, \text{ bunda } 0 < IM < MT;$$

MD - mahalliyashtirish darajasi;

IM - import bo'ladigan xom ashyo, material va butlovchi qismlarning xorijiy valyutadagi qiymati (bojxona to'lovlarini hisobga olgan holda) so'mda ifodalangan. Bunda importga olib kelingan xom ashyolar mahalliy yetkazib beruvchilardan sotib olinganda mahalliy xom ashyo sifatida ko'rsatilmaligi belgilangan.

Shuningdek, mazkur qarorga ko'ra mahalliyashtirish loyihasi uchun quyidagi mezonlar (o'lchovlar) belgilangan:

mahalliyashtiriladigan mahsulotlarning respublika hududiga doimiy ravishda, katta miqdorda import qilinishi;

mahalliyashtiriladigan mahsulot ishlab chiqarish quvvati va mavjud xom ashyo bazasi negizida qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish imkoniyatining mavjudligi;

tarmoq va hududiy korxonalarda mavjud texnologik uskunalarning tez ishdan chiquvchi butlovchi buyumlari, ehtiyot qismlari va materiallarini ishlab chiqarishga qaratilganligi;

ishlab chiqarilayotgan mahsulotning mahalliyashtirish darajasi kamida 36 foiz bo'lishi;

mahalliyashtirilayotgan mahsulotga ichki va tashqi bozorda yetarli darajada talabning mavjudligi;

ishlab chiqarish infratuzilmasining mavjudligi, ayniqsa, bo'sh bino va kichik sanoat zonalaridagi mavjud infratuzilmadan foydalanilishi;

yirik va kichik korxonalar o'rtasida kooperatsiya aloqalari yo'lga qo'yilganligi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 17- dekabrda 1009-son qaroriga asosan import o'rnini bosuvchi tayyor mahsulotlar, butlovchi buyumlar, ehtiyot qismlar, xom ashyo va materiallarni ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq jarayon mahalliyashtirish jarayonlari sifatida belgilangan. Bunda import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqaruvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar loyiha tashabbuskori sifatida belgilangan.

Shuningdek mazkur qaror bilan mahalliyashtirish jarayonining quyidagi bosqichlari belgilab berilgan: a) import mahsulotni (yoki mahsulotlar ro'yxatini) shakllantirish; b) loyiha tashabbuskorini aniqlash; v) mas'ul davlat organi bilan kelishish; g) Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlash.

O'zbekiston Respublikasi Davlat xaridlari to'g'risidagi Qonuniing 16-moddasiga ko'ra "davlat xaridlarida chet ellik yetkazib beruvchilar bilan bir qatorda kamida uchta mahalliy ishlab chiqaruvchilar ishtirok etsa ushbu mahalliy ishlab chiqaruvchilarga takliflarni baholashda foydalaniladigan imtiyozlar va preferensiyalar berilishi mumkin"ligi belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 21-avgustdagi PQ-4812-son qaroriga muvofiq korporativ buyurtmachi mahalliy ishlab chiqaruvchilardan xarid qilish imkoni bo'lmagan taqdirda korporativ xaridlarni import orqali amalga oshirishning maqsadga muvofiqligini kuzatuv kengashlariga asoslab berishi belgilangan. Shuningdek, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni ("mahalliy kontent"ni) qo'llab-quvvatlash maqsadida mazkur Qaror bilan xorijda ishlab chiqarilgan alohida tovarlar, ish va xizmatlarning davlat xaridlaridagi ishtirokini vaqtinchalik taqiqlash mexanizmi joriy etilib, mahalliy ishlab chiqarilgan tovarlarga nisbatan import tovarlarning CIP (O'zbekiston) narxidan 15 foizdan ko'p bo'lmagan miqdorda preferensiya qo'llanilish tartibi o'rnatilgan.

Respublikada sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini oshirish va turlarini kengaytirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 24-avgustdagi PQ-4426-son qarori bilan ishlab chiqarishni mahalliyashtirish va kooperatsiya aloqalarini jadallashtirish Vazirlar Mahkamasi, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari rahbarlari faoliyatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 24-avgustdagi PQ-4426-son qarori bilan viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari tuzilmalariga hokimning ishlab chiqarishni mahalliyashtirish va sanoatda kooperatsiya aloqalarini kengaytirish masalalari bo'yicha yordamchisi lavozimi joriy etilgan.

So'nggi yillarda neft-gaz sanoatida qator yirik loyihalar amalga oshirildi. Ushbu loyihalarda mahalliy qurilish-montaj ishlari, metall konstruksiyalar, qurilish materiallari ishlab chiqaruvchilari keng jalb etilmoqda. Xususan, O'zbekiston JTL, Buxoro viloyati Qorako'l tumanidagi MTO loyihasi, Surxondaryo viloyatidagi "Mustaqillikning 25-yilligi" gazni qayta ishlash zavodi kabi yirik obyektlarda mahalliy pudratchi va subpudratchi tashkilotlar ishtirokini oshirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Tahlillarga ko'ra ayrim loyihalarda mahalliy kontent ulushi 40-50 foizgacha yetganini aytish mumkin, bunda asosiy yo'nalish qurilish-montaj ishlari va xizmat ko'rsatish sohalariga to'g'ri kelmoqda. Biroq yuqori texnologiyali uskunalar va texnologiyalar hali ham asosan import hisobiga amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga mahalliy kontent bilan ishlashda bir qator institusional masalalar ham saqlanib qolmoqda (2-rasm).

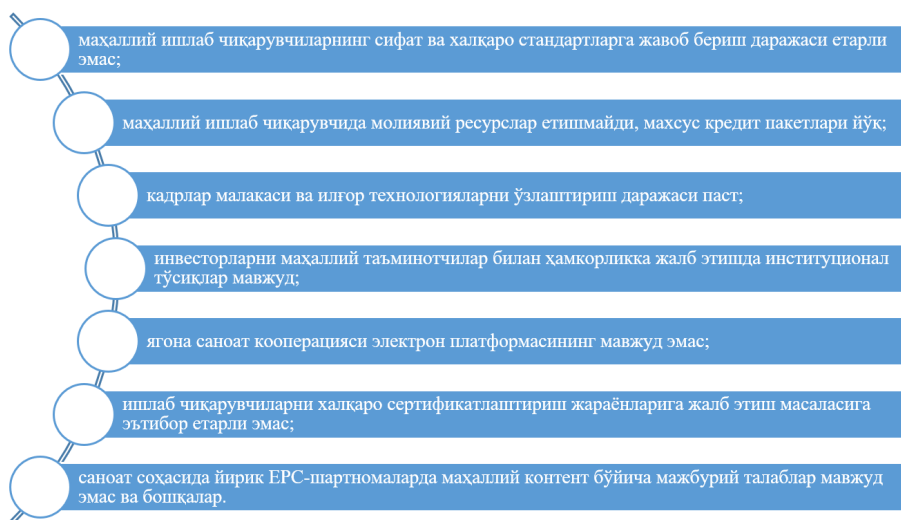
XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida amalga oshirilgan tahlillardan kelib chiqqan holda quyidagi yo'nalishlardagi tizimli takliflarni amalga oshirish lozimligini aytish mumkin:

1. Qonunchilik va me'yoriy bazani takomillashtirish

"Mahalliy kontent" tushunchasini aniq belgilab beruvchi me'yoriy- huquqiy hujjatlar bazasi va investorlar uchun tegishli majburiyatlar chegerasini belgilab berish. Masalan:

- neft-gaz korxonalarida amalga oshirilayotgan davlat yoki korporativ xaridlarda kamida 30-40 foiz mahalliy mahsulot va xizmatdan foydalanish majburiyati;

2-rasm. Mahalliy kontent ulushini oshirishda mavjud muammoli holatlar.

- investisiya shartnomalari va bitimlarida (mahsulot taqsimotiga oid bitimlarda) mahalliy mahsulotlar va xizmatlardan foydalanish bo'yicha alohida band kiritish;

- burg'ulash, transport, ta'mirlash, logistika, injiniring-konsalting kabi xizmatlarni mahalliy kompaniyalardan xarid qilish uchun talab va tartiblar joriy etish;

- xorijiy investorlarga mahalliy sub qurilish va servis kompaniyalar bilan ochiq (shaffof) tender va tanlovlar asosida ishlash bo'yicha shartlar qo'yish;

- mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun ball berish, "mahalliylik koeffitsiyenti"ni joriy etish, alohida "mahalliy kontent" sertifikatlash tizimini yaratish, bunda ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotda mahalliy xomashyo ulushining bosqichma-bosqich oshirib borilishi, sifat, xalqaro sertifikatlarning mavjudligi va texnologik taraqqiyot uchun raqamli platformalarda rag'batlantirib borish tartiblarini joriy etish va boshqalar;

- davlat xaridlarida "mahalliy kontent" ulushi yuqori bo'lgan investisiya loyihalari egalariga mahalliy ishlab chiqaruvchilarga nisbatan o'sib boruvchi shkalada preferensiya qo'llash imkoniyatini taqdim etish.

2. Sanoat mahsulotlarining mahalliy ishlab chiqaruvchilari institutini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish

Neft-gaz sanoatining texnologik, geologik va mexanik o'ziga xosliklaridan kelib chiqqan holda soha uchun zarur bo'lgan mahsulotlar, butlovchi buyum va materiallarning (quvurlar, fontan armaturalari, zadvijskalar, filtrlar, kimyoviy reagentlar va hokazo) muayyan qismlarini (lisenziar talabi bilan majburiy sotib olinadiganlardan tashqari) O'zbekistonda ishlab chiqarishni manzilli qo'llab-quvvatlash.

Bunda, alohida ishlab chiqiladigan davlat dasturida, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga soliq va bojxona imtiyozlari berish, texnologik modernizatsiya uchun kreditlar, aniq yo'naltirilgan moliyaviy instrumentlar va fintex modellarini qo'llash imkoniyatlarini taqdim etish, xorijiy investorlar bilan sanoat kooperatsiyasi asosida qo'shma korxonalar tashkil etishni rag'batlantirish.

3. "Mahalliy kontent" bilan ishlash jarayonlarini raqamlashtirish va tizimlashtirish, jumladan:

- har bir yirik investisiya loyihasi bo'yicha "mahalliy kontent ulushi"ni avtomatik hisoblaydigan va ochiq e'lon qiladigan elektron platformani yaratish;

- mahalliy kontent ko'rsatkichlari bo'yicha vazirliklar, idoralar va xo'jalik birlashmalarining milliy reyting tizimini joriy etish;

- "mahalliy kontent" talablarini (ko'rsatkichlarini) bajarmagan investorlarga (vazirliklar, idoralar va xo'jalik birlashmalariga) jarima yoki kvota cheklavlarini qo'llash, aksincha ijobiy ko'rsatkichga erishgan subyektlarni rag'batlantirish.

4. Kadrlar salohiyatini oshirish

Mahalliy mutaxassislarini tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlarini tashkil etish, qo'llab-quvvatlash. Oliy ta'lim muassasalarida "neftgaz injiniringi", "sanoat logistikasi", "texnik servis", "neft gaz sanoati va qurilishida sun'iy intellekt mutaxassisi", "mahalliy lashtirish", "mahalliy kontent" va boshqa yo'nalishlari bo'yicha amaliyotga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini joriy etish.

Yirik xorijiy neftgaz kompaniyalari bilan hamkorlikda stajirovkalar, "dual ta'lim" dasturlarini tashkil etish.

5. Ilmiy-tadqiqot va innovatsiyani rag'batlantirish

Neft-gaz texnologiyalari bo'yicha mahalliy R&D (research and development) markazlarini yaratish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga patent, nou-xau va texnologik lisensiyalarni olishda davlat tomonidan ko'maklar berish.

Ilmiy-tadqiqot markazlari bilan hamkorlik qilgan kompaniyalarga, mahalliy mahsulotlar va xizmatlar uchun kredit stavkalaridan yengilliklar, subsidiya va "soliq ta'tillari" berish.

Fodalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tordo, S., Warner, M., Manzano, O. E., & Anouti, Y. (2013). Local content policies in the oil and gas sector. Washington, DC: World Bank.
2. Kalyuzhnova, Y. (2017). Local content policies in the oil and gas sector: Global trends. The Extractive Industries and Society, 4(3), 494–503. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2017.05.002>.
3. Ovadia, J. S. (2016). Local content policies and petro-development in Sub-Saharan Africa: A comparative analysis. Resources Policy, 49, 20–30. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2016.04.003>.
4. Vasconcelos, F. C., & Vasconcelos, F. A. (2019). Local content in the Brazilian oil industry: Development tool or political instrument? Journal of World Energy Law & Business, 12(3), 189–209. <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwz010>.
5. Yessengeldin, B., Mussirov, K., & Urazova, G. (2020). The role of local content policy in oil and gas sector development: Evidence from Kazakhstan. Journal of Asian Finance, Economics and Business, 7(3), 223–231. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2020.vol7.no3.223>.
6. Esteves, A. M., & Barclay, M. A. (2011). Enhancing the benefits of local content: Integrating social and economic impact assessment into procurement strategies. Impact Assessment and Project Appraisal, 29(3), 205–215. <https://doi.org/10.3152/146155111X12959673796128>.
7. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. www.lex.uz.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>